

STALA SE Z NÁS INTERIÉROVÁ ZVÍŘATA

S psychologem Jeronýmem Klimešem o lidské osamělosti v éře, které vládne paradoxně komunikace

JERONÝM KLIMEŠ (43 let) vystudoval nejprve hydrogeologii na Přírodovědecké fakultě UK, poté psychologii na Filozofické fakultě UK a na University of Texas. Vedle rodinné a manželské terapie posuzoval zájemce o adopci dětí, zabýval se pastorální psychologií, věnoval se psychologii reklamy, výuce budoucích policistů a vyučoval i na FF UK a VŠE. Dnes pracuje jako poradce veřejného ochránce práv (ombudsmana) a ministra sociálních věcí. Je ženatý a má dvě děti.

Dá se dnes sledovat nějaká proměna vztahů mezi lidmi? Přátelíme se jinak než před padesáti, sto lety?

Je jasné, že doba se v některých aspektech hodně proměnila – něco ale zůstalo stát. Co zůstalo stát, je především naše genetická výbava. Jedna vlastnost v genech totiž potřebuje tak deset tisíc let, aby se prosadila. Za posledních deset tisíc let se například stalo, že všichni Dánové můžou pít mléko, zatímco naši předci v Africe, nebo i dnešní čeňnoši, byli schopni pít mléko asi jenom

ve čtyřiceti procentech. Ostatní měli na mléko alergii – průjmy. Zkrátka šedesát procent populace muselo vymřít za těch deset tisíc let pastevečtví, kdy se v severských krajích spoléhají na krásy jakožto výrobce velice kalorické stravy.

Podobně v Tibetu jsou ženy, které netrpí vysokohorskou nemocí a můžou mít děti i v řídkém kyslíku. To je genetická záležitost a za prosazení této změny může opět asi deset tisíc let pobytu v Tibetu.

Stejnou logiku aplikujme na náš svět, který jsme otočili hlavou dolů. Z živočicha, který dva miliony let evoluce trpěl hladem, jsme udělali zvíře, které s nacpaným břichem žije na sýpce obilí. Nyní tedy potřebujeme deset tisíc let, abychom se na tuto změnu adaptovali. My, kteří tento blahobytný svět začínáme, jsme v ohromném evolučním tlaku, abychom si na něj zvykli.

Tento stav, který jsme si po druhé světové válce nastavili, se nebude výrazně měnit. Poměrně dlouho. S touto dobou přišlo rádio, potom televize a tak dále. Teď už je jedno, jak se tyto technologie změní, každopádně zůstane zachován životní styl, který navozují. Poté, co vznikly desky, je už jedno, jestli se přejde na pásky a z pásků na dévéděčka a empétrojky. Životní styl, který začal tím, že si lidi pouštějí reprodukovanou hudbu, má trvalé dopady, například hudební negramotnost. Téměř nikdo si není schopný napsat obyčejnou písničku do not.

Dneska mohu někomu zavolat na spoustu způsobů. Přesto nás telefony a jiná komunikační média, místo aby sbližovaly, oddalují. Kupodivu. Protože

v praxi to znamená, že když je mi smutno, zvednu telefon a zavolám nějakému známému, manželce nebo komukoliv.

To je výhoda, ale na druhou stranu nikoho neoslovím na ulici. Z toho, že můžu kdykoli komukoli zavolat, vznikl imperativ: nikdy neoslovuj člověka na ulici... Co bylo dřív naprosto přirozené – člověk musel komunikovat s cizími lidmi – je dneska zakázáno. Nemůžu přijít k někomu na zastávce a dát se s ním jen tak do řeči. Staří lidé se rozpovídají, ale pro mladé je to tabu. K rozhovoru není důvod, proto lidé předpokládají, že když se člověk ptá, tak vždy za účelem zneužití.

Ocitáme se tedy ve výrazně novém prostředí. Stávají se z nás interiérová zvířata, i když třeba muži a děti vždycky žili v exteriéru. Život v exteriéru je zneemožněný díky autům, mezi které nemůžeme pustit děti. Ty držíme zavřené v interiéru. Když se děti uvnitř nudí a zlobí, pustíme jim televizi. Jenže ví se, že televize je škodná. Naše děti se na ni přesto dívají tři a půl hodiny denně – to je úplně šílené. Kvůli této vzájemné izolaci prakticky nemají kamarády. A když, tak jsou to individuální vztahy. Úplně zmizely dětské party. Nenajdete partu jako v románu *Bylo nás pět*...

A to ještě v první polovině devadesátých let, co já pamatuju, bývalo.

Bývalo. Sem tam někde na vesničce. Ale blahobytné děti už žádnou partu nikdy nezažijí. Třeba moje šestiletá Juditka bez problémů dojde do školy a zpátky. Ale učitelka říká: je to nebezpečné. Ne kvůli úchylům – kvůli autům. Takže →

rodiče jsou k dětem přikovaní o mnoho let déle, než bylo dřív zvykem. Díky tomuto přikování jich za prvé nechtějí mít moc a dále je krmí médii, aby měli chvíli klid. Takže děti jsou totálně zblblé médii. Navíc jednotlivé generace se vzájemně neznají. Děti se dívají na nějaké filmy, rodiče na jiné, každý poslouchá jinou muziku... Vzniká ohromná izolovanost – dnešní osamělost.

Hrají ve změně vztahů, kterou popisujete, nějakou roli sociální sítě a vůbec virtuální prostor?

Je to náhražka za normální svět, který tu býval. Sociální sítě mají jednu divnou vlastnost: postrádají gradient vzdálenosti. Když se žilo na vesnici, viděli mi sousedi do kuchyně, věděli, kdy jsme se pohádali s manželkou, věděli kdejaký detail. Hranice mezi mnou a sousedem nebyla tak ostrá jako dnes. Naproti tomu lidi, kteří byli o pár baráků dál, už znali jen drby od mých sousedů, v sousední vesnici věděli, že žiju. A dál? To už jsem neexistoval. Věci, které se dnes píšou na Facebook, si dřív řekli jenom čtyři kamarádi v hospodě. Dneska, jakmile vlezete na sociální síť, tento gra-

dient vzdálenosti zmizí. Tam o mně ví všechno soused i člověk vzdálený deset tisíc kilometrů.

Gradient vzdálenosti byla i účinná ochrana proti zlodějům. Když do vesnice přicházel nějaký cizinec, byla velká pravděpodobnost, že ho někdo zmerčí a identifikuje jako cizí element. Dnes do vesnice někdo přijede s autem a hned zase odjede. Auta jsou neregistrovatelná. Kromě toho většina lidí je zavřená doma a neví, co se děje venku. Takže najednou se i na vesnicích začaly zamykat domy.

Lidi jdou od extrému k extrému. Na jedné straně se hrozně bojí, aby o nich nikdo nic nevěděl. Například nikomu nechtějí prozradit své rodné číslo – přitom je to veřejné číslo, nic tajného. Hrozně se děsí, aby někdo nezneužil jejich osobního telefonu. Na druhé straně ale brečí, že nemají partnera, že nejsou schopní se s nikým seznámit a tak dále. Pak jdou a všechny tyto „hrozně tajné věci“ vytrobí na Facebooku. Takže veřejnost se dozví spoustu intimností, které by vůbec vědět neměla. Zkrátka strachujeme se o věci, o které se strachovat nemusíme, a naopak.

Oproti normálnímu seznamování má tato síť jednu velkou výhodu – zbavuje lidi úzkosti. Člověk, který se seznamuje na síti, se cítí lépe, než by se cítil při seznamování se stejným člověkem někde venku, v cizím prostředí. Doma u počítače úzkostní nejsme, tam totiž vstupujeme do prostředí známé webové stránky a cítíme se bezpečně. Proto lidi dávají přednost seznámení na Facebooku. Lehce se na tom stávají závislí – právě kvůli strachu vstoupit do reálné situace, do reálného seznamování. Tak teď nevím, jestli je to zbavování úzkosti spíš nevýhoda než výhoda...

Jak jsou na tom dnes přátelské vztahy? Říct dneska slovo „přítel“ je už úplně něco jiného než původně – myslí se tím někdo, s kým chodím... Znamená to, že se nám kategorie blízkých přátel z života ztratila?

Děti nemají partu. Dneska jsou děti vedené k naprostému individualismu a zpravidla jedno nebo dvě děti mají být pokračovateli veškerých ambic svých rodičů. Následkem toho rodiče vůbec nepodporují sounáležitost dětí. Třeba fotbal – to už není kolektivní hra. To je skupi-

KŘÍŽOVKA

Otec Libuše

Kočí z zlato

Cukr

Nakažený leprou

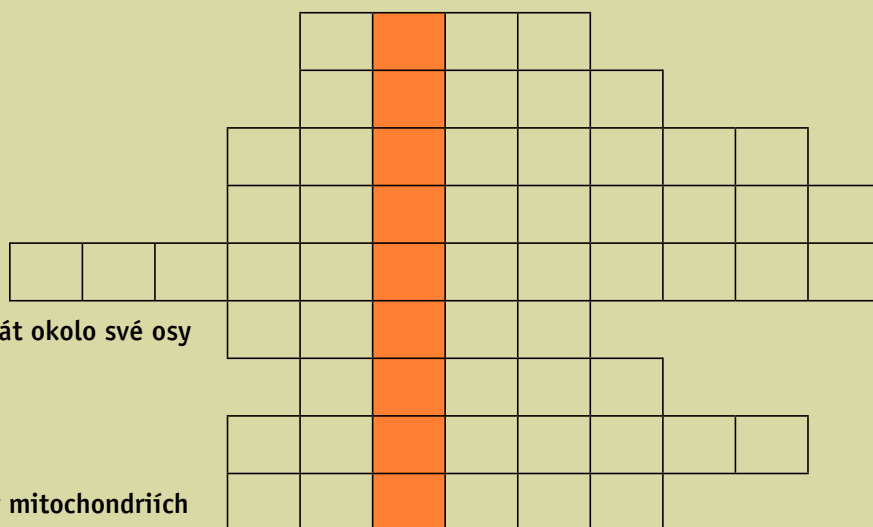
Látková přeměna

Doba, za kterou se Země otočí sedmkrát okolo své osy

Kostní dřev

Čapkovovo dílo

Název filmové trilogie vyskytující se v mitochondriích

na osamocенých hráčů, kde každý hraje za své bodové ohodnocení. Teď mi jedna paní popisovala, jak jejího syna, druháka základní školy, zšikanovali jeho vlastní spoluhráči za to, že se mu podařilo během zápasu dát dva góly. Jeho úspěch je totiž jejich neúspěch. Fakt, že vyhrálo jejich družstvo, je všem lhostejný.

Z tohoto důvodu mizí i „kolektivní já“ a s ním se vytrácí i přátelství. Není už „my“ – „já a můj přítel“. Už je jenom „já“ a „on“. Bohužel zmizelo přátelství, které vychází z kolektivní spolupráce za dosažením nějakého cíle. Na to si stěžují především firmy. Týmová spolupráce, loajalita vůči firmě jsou už prázdná slova. Jednak to vyplývá z výchovy v interiérech, kde každý sedí se svým počítačem, a dále rodiče často mají jenom jedno dítě, které trpí chronickou samotou, čili z něj bývá jedináček a solitér.

Dneska je ale zároveň důležité mít hodně kontaktů. A asi často na úkor kvality takových vztahů...

Člověk by měl mít známé samozřejmě rozvrstvené. Pokud má jenom známé a nemá blízké přátele, tak je to chyba. Stejně tak je chyba, když je zavřený s jedním kamarádem a s nikým jiným se nevidí. Trendy mít jenom známé určují lidi, kteří jsou většinou úspěšní obchodně. Pro obchodníky jsou kvanta známých samozřejmě předpoklad ziskání obchodu. Ale to, co vy popisujete, je jenom jeden typ chyby. Druhý extrém jsou lidi, kteří nemají víceméně žádné kamarády, a těch narůstá.

Většina lidí s IQ kolem 80 bodů není schopna fungovat v normálním světě. Lidé s nižší inteligencí nejlépe fungují v nějaké komunitě. Ta komunita však musí být nějakým způsobem rozumně řízená, aby se tam lidem líbilo. Oni tam pak spokojeně žijí jakoby v náhražce rodiny. Spontánně vznikající squaty nejsou podporovány. Chybí též podpora mnoha církevních řádů, kde se schopní a inteligentní lidé obětovali pro záchranu těchto lidí na okraji. A tak nám mizí přirozené sociální instituce, které zachraňo-

valy mentálně slabší či ty, kteří propadají sociálním pletivem. Z takových lidí se stávají bezdomovci a lůza...

Často se za to nejvíc cení ve vztahu považuje sex. Bylo to tak vždycky? Může být metou vztahu něco jiného?

Sex je samozřejmě jeden z nejsilnějších pudů, protože určuje evoluci. Bez něj by se lidi nerozmnožili. Ale úspěšná reprodukce předpokládá nejen zplodění. Děti se musejí dožít dospělosti. To je nesrovnatelně těžší úkol než někoho zplodit a porodit. K tomuto cíli slouží partnerské vztahy. Jejich primárním cílem je, aby přežily malé bezbranné děti. V přírodních podmínkách totiž umírá přibližně třetina dětí do šesti let. Takže sex je důležitý především pro lidi po pubertě, s věkem jeho význam klesá, což ilustruje hospodská hláška „Sex je pro děti, chlapi se napijou“. Například známá krize středního věku už vcelku není o sexu, ale především o identitě stárnoucího muže.

Kdyby výchova malého caparta nevyžadovala usilovnou námahu minimálně dvou lidí, je hodně pravděpodobné, že bychom nevěděli, co je to láska. Nebyl by důvod, proč by nás mělo něco táhnout do vztahů. Díky tomu máme city, proto se zamilováváme, proto spolu vydržíme: protože musíme děti vychovat a připravit na život.

Vztahy dnešních lidí provází dvě iluze – především že ve vztahu je cit to základní a že je předpokladem trvalosti vztahu. Běžně žijí v iluzi, že když se mají rádi a ten vztah hezky funguje dejme tomu dva roky, tak že to takhle bude až do smrti. Což jistě nebude. Vztahy mají přirozený poločas rozpadu jako každá jiná věc. I tenhle hrneček se v normální domácnosti dřív nebo později rozbije. Stejně tak i u vztahů můžeme předpovídat jejich životnost. A pokud chceme zvýšit jejich poločas rozpadu, tak to nejdůležitější nebo prakticky to jediné, co spolehlivě funguje, je reprodukce.

Když dva lidi mají hezký bezdětný vztah a bydlí spolu, tak poločas rozpadu ta-

kového vztahu je čtyři až pět let: polovina těch vztahů umře za čtyři roky. Když se koukneme po devíti letech, tak nám jich žije už jenom deset procent. Když přijde klient a řekne, že žije v sedmiletém vztahu, tak mu mohu přesně říct, s jakou pravděpodobností vydrží jeho vztah ještě další dva roky. Člověk za pět šest let bezdětného vztahu prostě ztrácí pocit, že jeho partner mu byl souzen. Ztrácí subjektivní jistotu, že ten vztah stojí za větší obět. Přichází mu na mysl myšlenky, které ho první dva tři roky ani nenapadly: Je to vůbec ta pravá? Nebyla by pro mě lepší nějaká jiná?

Pokud chceme kvalitní vztah zakonzervovat, musíme jít do manželství, přesněji řečeno do reprodukce. Partnerské vztahy jsou opravdu určené na plození dětí, stejně jako auto je určené k tomu, aby žralo benzín a olej. Když do toho olej nedáváte, tak samozřejmě nějakou dobu jezdí, ale každé se časem zadře. Vztahy jsou dělané na to, že v osmnácti měli lidi jedno dítě a pak v pravidelných čtyřletých intervalech další, další, další... Takto vztahy fungují dva milióny let evoluce. Můžeme zkoušet jiné modely, ale geny moc neukecáme. Jistě, jsou bezdětné vztahy, které vydržely celý život. Kolik jich ale známe? To jsou zlomky zlomků, nula nula nic. Ve vaší věkové kategorii patnáctiletým říkáme: naučte se zákonitosti rozvodu, do svatby vás čekají dva až tři velké rozchody. Připravte se na to, budete brečet, budete se hroutit... Když si to nastudujete, aspoň neuděláte zbytečné chyby. ■

*Za rozhovor děkuje
Václav Dostál – Václavka (20 let),
Praha/Studénka*

Foto: archiv Jeronýma Klímeše

**Klímeš, Jeroným. Partneři a rozchody.
Praha: Portál, 2010.**

Co dělat, když se rozbíjí partnerský vztah? Jak se vypořádat s rozchodem? Tip na úspěšnou knihu, při jejímž psaní autor vydatně čerpal z vlastních zkušeností.